افغانستان - تاجکستان

د سرحدي اوبوورکشاپ

له لېرې واټن څخه د زده کړي ديارلسم ماډيول

۱۳. د پنج او آمو سيند د اوبو برښنا او اوبولګول

- د پنج او امودريا د سيندونو د سيستم ډاټا له لندو څخه تر وچو کلونو پورې ډېر تغير لري، نو له همدې امله بايد په غور سره ورباندې قضاوت وشي، خو ځينې عموميت ورکولو امکان شته دی.

۱،۱۳ شکل: د پنج سيند د لويديځ پر لور د هغه جريان تصوير چې د پامير له غرونو وځي. افغانستان يې په کيڼ اړخ کې او تاجکستان يې په ښي اړخ کې موقعيت لري.

- افغانستان او تاجکستان ته وړانديز کيږي، چې زياتره هايدرولوژيکي فعاليتونه لکه د راټولولو ميتودولوژي، هايدرولوجيکي ډاټا، د واورې پوښښ مراقبت او د يخچالونو د مراقبت سره شريک کړي.
- امو سيند په مرکزي آسيا کې لوی سيند دی او په افغانستان کې د کابل له سيند څخه ورسته ډېرې اوبه لري او شپږ هېوادونو ترمنځ (افغانستان، قزاقستان، قرغيزستان، تاجکستان، ترکمنستان او ازبکستان) ترمنځ شريک دی.

- د پامیر سیند د لویدیځ په لورجریان لري او په افغانستان کي د واخان په دهلیز کې د زرقول له جهیل څخه سرچینه اخلي، ددې لپاره چي د پنچ سیند جوړ کړي د واخان له سیند سره یوځای کیږي. د پنج سیند د افغانستان د بدخشان د ولایت پوله له تاجکستان سره جوړوي.
- ۶۰۰ کیلو متره ورسته لویدیځ کي د وخش سیند د مرستیال په توګه له پنج سره یوځای کیږي او امو سیند پیلیږي.
- د افغانستان له اړخ څخه عمده مرستیالان د کوکچې او کندزسیند دی.
- د آموسیند ټولي اوبه له هرې منبع څخه چي وي په یوه کال کي ۷۹ کیلومتره دي، چي په ۱۹۶۰ میلادی کال کې ، مخکې له دې چي زیاتې اوبه ورڅخه د اوبولګولو لپاره ولګول شي، د ارال سمندرګی چي د نړۍ څلورم لوی جهیل دی، په ښه بڼه او ښه سویه کي وو.
- له هغي څخه وروسته د ارال سمندرګي د اوبو د سطحي له مخي نزولي بڼه درلوده او موجودیت یې له پوښتني لاندې راغی او اوس ښايي ونه شي ژغورېدلای.

۲،۱۳ شکل : د ارال سمندرګي لويه حوزه چي د سير دريا او آمو دريا فرعي حوزه ورسره مل ده.

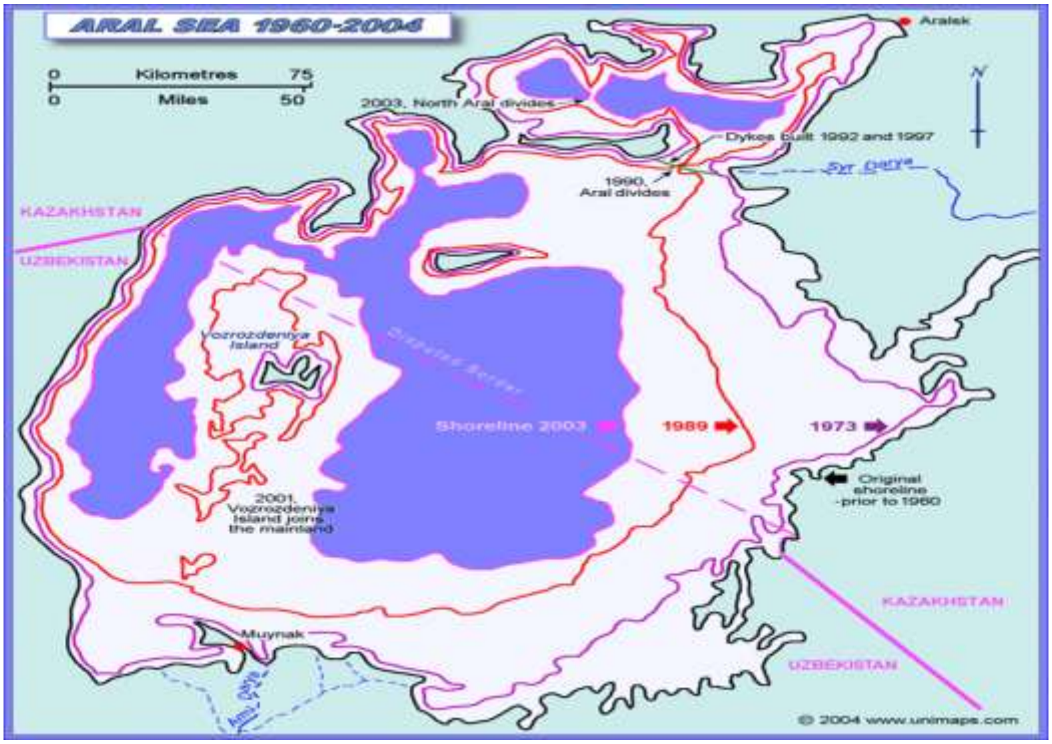

۳،۱۳ شکل: د ارال د سمندرګی د نزولي بڼي نقشه.

۴،۱۳شکل : له ۱۹۸۹ څخه تر۲۰۱۴ پوري د ارال سمندرګي د نزولي بڼي د مصنوعي سپوږمی تصویرونه.

۵،۱۳ : د امو د سیند مرستیالان په افغانستان او تاجکستان.

شکل ۱۳،۶: د اوبو نسبی حجم په اوبو کی.

- د پنج او آمو سیندونو مدیریت د شوروي او له شوروي څخه په وروسته وختونو کې زیاتره ددې شېږو هېوادونو لپاره پېښه ده او د کموني له کچې څخه وتلي دي. له 1991 میلادی کال راهیسي افغانستان د آموسیند د نورو ساحلي هېوادونو په واسطه په بشپړ ډول له پاده وتلي وو.

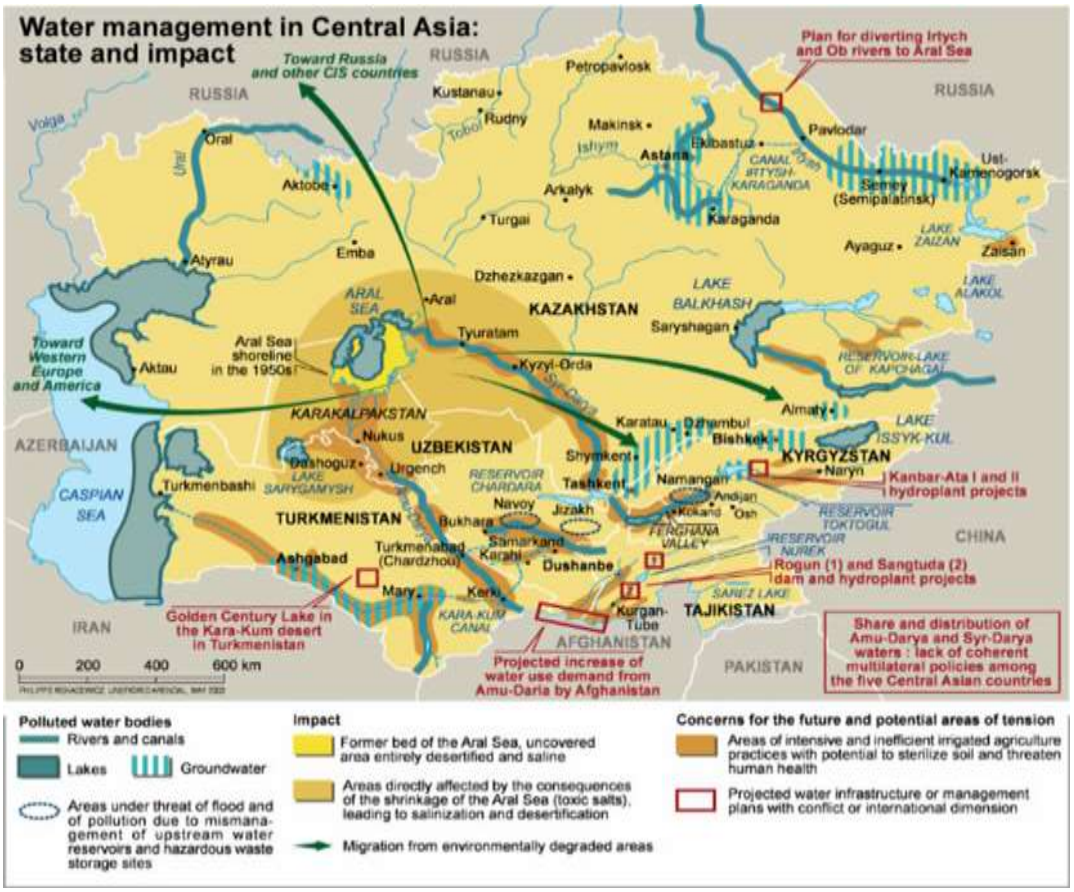

شکل ۷،۱۳: په مرکزي اسیا کې د اوبو مدیریت وضع او اغېزې.

- په کال کی په متوسط ډول 49.6 میلیارده متره مکعب اوبه له تاجکستان څخه آموسیند ته راځي (میلیارده متره مکعب یا کیلو متره مکعب) یا د ټول جریان د اوبو 44 سلنه اوبه کېږي او له افغانستان څخه 17 کیلومتره مکعب یا د ټولو اوبو 23 سلنه اوبه له افغانستان څخه د آموسیند ته ورځي.
- په لندو کلونو کی له افغانستان څخه د اوبو اندازه 24km^3 وه، خو د وچکالی په کلونو کی 14km^3 وه.
- په 1946 میلادی کال کې افغانستان حق درلوده، چې له دې اوبو یا د آمو له سیند څخه 9km^3 اوبه په کال کی ولګوي. دغه قرارداد له شوروي اتحاد سره لاسلیک شوی وو. دغه قرارداد تر اوسه په خپل حال پاتې دی، خو تر زیاتې اندازې پورې د افغانستان پواسطه ورڅخه ګټه نه اخیستل کېږي.

- 1977 میلادي کال کې افغانستان له شوروي اتحاد څخه د 9 km^3 اوبو غوښتنه وکړه، خو شوروي اتحاد یوازې په 6km^3 اوبو په هماغه وخت کی موافقه وکړه.
- په 1987 میلادي کال کې پروتوکول شماره 544، 41.5 km^3 د آمو د سیند اوبه تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان او قزاقستان ته تخصیص شوې او افغانستان به یوازې له 2.1km^3 اوبو څخه په هماغه وخت کې ګټه اخیستلی شوای او له هغې څخه وروسته له افغانستان سره هېڅ مشوره نه ده شوې، چې له څومره اوبو څخه ګټه واخلي.
- د اوبو هغه اندازه چې د آمو له سیند څخه وسیتل کېږي :

ازبکستان 26 ـــــــــ40 کیلو متره مکعب

ترکمنستان 23ــــــــــ 28 کیلو متره مکعب

تاجکستان ۷،۵ ــــــــــ ۸،۵ کیلومتره مکعب

افغانستان ۵ کیلومتره مکعب

قرغیزستان ۰،۱ـــــــــــ ۰،۵ کیلومتره مکعب

- افغانستان پلان لري، چې د کوکچې او کندز پر سیند ۸ بندونه چې د پنج او آموسیند مرستیالان دي جوړ کړي او زیاتې اوبه د ابو برېښنا په تولید او اوبو لګولو ولګوي.
- افغانستان او تاجکستان دواړه پلان لري، چې په پنج سیند باندې ۱۰ بندونه چې د دوی ترمنځ جریان لري جوړ کړي.

۸،۱۳شکل :د افغاستان او تاجکستان ترمنځ د پنج د سیند له پاسه نوی پل.

- د پنج او اموسیند لویه ستونزه د سیندونو د غاړو اهتکال دی، ددې اهتکال په پایله کې سیند د جنوب په لورمخته راغلی دی او د افغانستان ډېره خاوره يې تخريب کړې ده، چې د سیند غاړې مخافظت ته اړه ده، چې زړې اوسپنی (scramp metal) یا د ډبرو دیوال پواسطه د سیند غاړه مخافظت شی، خو افغانستان به ددې توان نلري، چې دهغې لګښت ورکړي.

۹،۱۳ شکل: د اموسیند له پاسه د افغانستان ازبکستان ترمنځ د دوستی پل یوه هڅه ښيي، چې د سیند غاړه د افغانستان په اړخ د شوروي له کاره ولېډلې زره په واسطه محافظت کړې.

له لیرې واټن ښخه د زده کړې دیارلسم مادیول پوښتنی (دلته کلیک وکړی)